

”

Мельник А. Методичні засади застосування коміксів і графічних романів у навчанні зарубіжної літератури в основній та старшій школі. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2026. Том 14, № 6. С. 99-107. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i6-012>.

Melnyk A. Metodichni zasady zastosuvannya komiksiv i hrafichnykh romaniv u navchanni zarubizhnoi literatury v osnovnii ta starshii shkoli [Methodological foundations for the use of comics and graphic novels in teaching world literature in lower and upper secondary school]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2026. Vol. 14, No 6. S. 99-107. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i6-012>.

УДК 373.5.016:821(100):741.5

DOI: 10.31110/2616-650X-vol14i6-012

Анжела МЕЛЬНИК

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Україна

<https://orcid.org/0009-0004-8542-7237>

a.o.melnyk@udu.edu.ua

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ КОМІКСІВ І ГРАФІЧНИХ РОМАНІВ У НАВЧАННІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ОСНОВНІЙ ТА СТАРШІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті зазначено, що глобальні зміни у сприйнятті інформації цифровим поколінням, а також криза читацької діяльності й когнітивний дефіцит, що спостерігаються сьогодні в українських школярів унаслідок деприваційного впливу війни, зумовлюють пошук дієвих інструментів розвитку читацької компетентності учнів. Висунуто припущення, що одним із таких інструментів може бути використання коміксів і графічних романів у навчанні зарубіжної літератури в основній та старшій школі. З'ясовано, що комікс і графічний роман відносяться до синтетичного мистецтва і поєднують риси літератури, кіно й зображувального мистецтва. Виявлено, що ознаки цих творів, як-от яскравість візуальних образів, емоційність, конкретність, інформативність, динамічність, поєднання вербальних і візуальних засобів, комунікативність, зумовлюють їхній значний освітній потенціал. Визначено, що у контексті шкільної літературної освіти комікси/графічні романи виконують популяризаторську, мотиваційну, пізнавальну, компенсаторну, комунікативну, емоційну, інтерпретаційну, терапевтичну, розвивальну, виховну функції. Виокремлено художньо-естетичні й психолого-педагогічні критерії добору коміксів/графічних романів для використання в навчанні зарубіжної літератури в школі. Запропоновано авторську класифікацію коміксів і графічних романів у шкільному навчанні зарубіжної літератури, що охоплює: видання про читання і читачів; графічні романи про письменників; комікси і графічні романи, які ілюструють культурно-історичний контекст епохи; графічні адаптації літературних творів, освітні комікси. Наведено приклади коміксів і графічних романів, які рекомендовано для використання на уроках, у позакласній роботі із зарубіжної літератури, а також для самостійного читання учнів. Названо пріоритетні методичні прийоми і види робіт з досліджуваними творами в навчанні зарубіжної літератури в школі.

Ключові слова: комікс; графічний роман; візуалізація; зарубіжна література; читацька компетентність.

Angela MELNYK

Dragomanov Ukrainian state university, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0004-8542-7237>

a.o.melnyk@udu.edu.ua

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR THE USE OF COMICS AND GRAPHIC NOVELS IN TEACHING WORLD LITERATURE IN LOWER AND UPPER SECONDARY SCHOOL

Abstract. The article notes that global changes in how the digital generation perceives information, the crisis of reading activity, and the cognitive deficit currently observed among Ukrainian school students as a result of the war's deprivation, necessitate the search for effective tools to develop students' reading competence. It is hypothesized that one such tool may be the use of comics and graphic novels in teaching world literature at the lower and upper secondary school levels. It has been established that comics and graphic novels constitute a synthetic form of art that combines features of literature, cinema, and visual art. It is found that the characteristics of these works - such as vivid visual imagery, emotionality, concreteness, informativeness, dynamism, the combination of verbal and visual means, and communicativeness - determine their significant educational potential. It is determined that, within the context of school literary education, comics and graphic novels perform popularizing, motivational, cognitive, compensatory, communicative, emotional, interpretative, therapeutic, developmental, and educational functions. Artistic-aesthetic and psychological-pedagogical criteria for selecting comics and graphic novels for teaching world literature in schools are identified. The author proposes a classification of comics and graphic novels for the school teaching of world literature, including: publications about reading and readers; graphic novels about writers; comics and graphic novels that illustrate the cultural and historical context of an era; graphic adaptations of literary works; and educational comics. Examples of comics and graphic novels recommended for classroom use, extracurricular activities in world literature, and independent student reading are provided. Priority methodological techniques and types of work with the studied works in the teaching of world literature at school are outlined.

Keywords: comics; graphic novel; visualization; world literature; reading competence.

Постановка проблеми. Перед сучасною шкільною літературною освітою в Україні постають системні виклики, зумовлені як глобальними соціокультурними трансформаціями, так і внутрішніми обставинами, пов'язаними з війною. Інформатизація й цифровізація культурного простору, зростання ролі візуального і видовищного мистецтва, демократизація культури в цілому – процеси, які не тільки

стали основою сучасної культури, а й змінили сам спосіб, яким сучасна людина створює, споживає й передає культурні цінності. Зокрема, змінюється характер сприйняття художнього тексту: разом із вербально-логічним способом опрацювання інформації дедалі більшого значення набувають образно-асоціативні, емоційно-чуттєві та візуальні канали її засвоєння. Для цифрового покоління читачів характерно домінування кліпового мислення, втрата здатності до тривалого зосередженого читання, фрагментарність сприйняття й інтерпретації прочитаного, зниження мотивації до читання. Маємо констатувати, що в Україні під час війни ці тенденції значно посилюються. Досвід втрат, вимушеної міграції, життя й навчання в екстремальних умовах викликають глибоку психологічну травматизацію учнів, що призводить до виникнення когнітивного дефіциту. В учнів погіршується пам'ять, знижується концентрація уваги, втрачається пізнавальний інтерес. Оскільки читання безпосередньо залежить від цих психічних процесів, рівень читачкої компетентності українських школярів суттєво знизився.

Отже, зміни в механізмах художньої комунікації, які обумовлені глобальними соціокультурними трансформаціями, і когнітивний дефіцит, що спостерігається сьогодні в більшості українських учнів внаслідок деприваційного впливу війни, потребують переосмислення традиційної методики розвитку читачкої компетентності учнів і залучення такого методичного інструментарію, який би враховував візуальний тип сприйняття сучасних учнів, мотивував до читання художньої літератури та сприяв подоланню депресивно-апатичних станів. Одним із таких інструментів може бути використання коміксів і графічних романів у навчанні зарубіжної літератури в основній і старшій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комікс та графічний роман – яскраві явища сучасної культури. Вони вже давно переросли межі розважального читання для дітей і підлітків, перетворившись на складний інструмент комунікації. Науковці дедалі активніше досліджують природу цих творів, успішно долаючи стереотип про їх «вторинність». Феномен коміксів та графічних романів стає об'єктом наукових досліджень у культурології, мистецтвознавстві, літературознавстві, педагогіці, методиках навчання. Зокрема, у гуманітаристиці комікси/графічні романи досліджували С. Макклауд, Я. Бетенс, Х. Фрей, О. Колесник, С. Підпригора та інші; у педагогіці й методиках навчання – Дж. О. Барбр III, Д. Керролл, Д. Толберт, К. Гедман, У. Магнуссон, Д. Качорські, С. Рід, В. Юрженко, О. Лілік, В. Бойта, Н. Тендітна, Н. Лисенко та інші. Проблема врахування в процесі викладання літератури травматичного досвіду учнів, які живуть в умовах війни та довготривалого стресу, вивчали Ж. Клименко, О. Ісаєва, А. Мельник та інші.

У сучасному науковому дискурсі поряд із терміном *комікс* вживається і термін *графічний роман*. Як і більшість дослідників, ми розрізняємо поняття *комікс* та *графічний роман* і вважаємо, що графічний роман походить від коміксу та, зберігаючи властивості коміксу, набуває нових характерних рис.

С. Макклауд (S. McCloud), теоретик коміксів, чиї праці стали основою для сучасних наукових досліджень у галузі візуальної комунікації, зазначає, що *комікс* – це «суміжні статичні зображення та малюнки, покликані передати інформацію і/чи викликати естетичний відгук.» [7, с. 3]. С. Підпригора звертає увагу, що у визначенні, яке пропонує С. Макклауд, ігнорується вербальна складова коміксу. За С. Підпригорою, «комікс – це складний, синтетичний вид мистецтва, що ґрунтується на медіакомбінації вербальних та невербальних компонентів; жанр масової літератури; жанр розважального медіа.» [9, с. 234]. Дослідниця характеризує комікс як серіальну форму масмедійного мистецтва, орієнтовану переважно на дитячо-підліткову аудиторію. До його визначальних рис науковиця відносить: перевагу пригодницьких і фантастичних сюжетів, лінійну послідовність у 6-9 кадрів на сторінці, незавершеність сюжету, що передбачає обов'язкове продовження, невеликий обсяг (до 50-ти сторінок) та періодичність видання [9, с. 234]. О. Колесник наголошує, що комікс — це новий синтетичний вид мистецтва, який перебуває між літературою, кіно та зображувальним мистецтвом [5, с. 303]. Від літератури в ньому – написи, діалоги і думки у формі тексту, від образотворчого мистецтва – малюнки, від кіно – розкадровка, можливість у будь-який момент повернутися назад або зазирнути вперед. О. Колесник зауважує, що синтетичність жанру коміксу виразняється складом авторського колективу, який часто представлений декількома митцями – автором тексту, автором сценарію, художником або художниками (малюють лінії, розфарбовують, пишуть написи). Значну методичну цінність мають зауваги О. Колесник про те, що «комікс, як і будь-яке візуальне мистецтво, є більш конкретним та інформативним, в ньому менше узагальнення, зате він здатний дати надзвичайно яскравий образ» [5, с. 305].

Я. Бетенс (Ja. Beatens) і Х. Фрей (H. Frey) характеризують графічний роман, порівнюючи його з коміксом. Відштовхуючись від спостережень Я. Бетенса і Х. Фрея, можемо зазначити, що графічний роман це не тільки жанр, а й медіа, що відрізняється від коміксу формою (наявність індивідуального «впізнаваного» стилю й образу оповідача), змістом (у графічному романі піднімаються «дорослі» серйозні теми, які не завжди цікаві підліткам, чимало автобіографічних, історичних, документальних творів), форматом книги та дистрибуцією через книгарні (графічні романи публікуються у вигляді книги та відходять від серіалізації) [13]. Важливими для розуміння освітнього потенціалу

використання коміксів/графічних романів у навчанні літератури в школі вважаємо і висновок С. Підпригори про те, що графічний роман, «поєднуючи в медіакомбінації вербальні та образотворчі засоби творення, несе потужний емоційний заряд, розширює арсенал прийомів впливу на читача, наповнюється потужним комунікативним значенням.» [9, с. 253].

Дж. О. Барбр III (J. O. Barbre III), Д. Керролл (J. Carroll), Д. Толберт (J. Tolbert), досліджуючи використання коміксів і графічних романів в історії, літературі, математиці та природничих науках, зазначають, що для сучасного покоління, вихованого соціальними мережами, візуальний досвід має велику цінність, тому цей вид мистецтва сьогодні є надзвичайно актуальним і потужним ресурсом у навчанні. За спостереженнями науковців, учні легко декодують візуальну систему символів, проте сприйняття коміксів вимагає особливого виду грамотності: вміння розуміти переходи між кадрами, зв'язок між текстом і зображенням. Аналізуючи практичне застосування графічних романів при вивченні літератури на прикладі графічних адаптацій «Одіссеї» Г. Гіндса та «Убити пересмішника» Ф. Фордгема, дослідники наголошують, що графічні романи вчать емпатії та нюансам сюжету, роблять класику доступнішою, не втрачаючи її глибини. Дж. О. Барбр III, Д. Керролл, Д. Толберт доходять висновку, що комікси та графічні романи – це не просто «картинки», а потужний педагогічний інструмент. Вони стимулюють цікавість, розвивають критичне мислення та дозволяють учням встановлювати емоційний зв'язок з матеріалом. Успіх навчання часто залежить саме від такого естетичного досвіду та уяви [12].

Результати дослідження К. Гедман (C. Hedman) та У. Магнуссон (U. Magnusson) демонструють, як кероване вчителем колективне обговорення графічного роману за твором С. Лагерлеф «Сага про маєток» у форматі кумулятивного діалогу (*cumulative dialogue*) допомогло учням-мігрантам сформулювати нові уявлення про головних героїв роману, його теми та жанр твору, а також показують, як візуальний ряд графічного роману використовувався для поглиблення інтерпретації прочитаного. Обговорення графічного роману ґрунтувалося на мультимодальному аналізі, у процесі якого вчитель спонукав учнів формулювати висновки на основі тексту і зображення. Науковці стверджують, що такий керований діалог має великий потенціал для стимулювання читання літератури учнями, розвиває критичне мислення, а також підвищує впевненість учнів у висловлюванні власних думок про прочитане, що є актуальним для схожих контекстів викладання мови і літератури [14].

Д. Качорські (D. Kachorsky) та С. Рід (S. Reid), досліджуючи навчання грамотності учнів за допомогою коміксів і графічних романів, називають такі види робіт (практики грамотності), як-от запитання і відповіді, лекції, відповіді на тестові запитання, читання вголос, написання текстів про комікси та створення власних коміксів. Дослідники наголошують, що комікси допомагають розвивати візуальну грамотність, критичне мислення та соціальну обізнаність. Проте вчителям часто бракує досвіду та підготовки для ефективного використання цього інструменту. Науковці доходять висновку, що сама лише наявність коміксу в класі не є «магічною кулею», яка автоматично покращує грамотність. Учителям потрібна спеціальна підготовка, щоб зрозуміти «метамову» коміксів. Актуальними є рекомендації Д. Качорські та С. Рід про те, що, аби візуальна грамотність стала справжньою практикою, використання коміксів має бути регулярним [15].

Важливого значення для цього дослідження мають розвідки науковців щодо врахування в процесі викладання літератури травматичного досвіду учнів, що живуть в умовах війни або вимушеного переміщення. Так, Ж. Клименко, розмірковуючи над проблемою запобігання ретравматизації учнів у процесі викладання літератури, наголошує, що учителю зараз важливо плекати в дитячих душах оптимістичне світосприйняття, і заради цього відмовитися від довоєнної моделі подачі художнього тексту та відшукувати нові інтерпретаційні коди й розроблювати нові інтерпретаційні моделі. Важливими є зауваги науковиці щодо актуальності використання візуалізаційних засобів навчання з огляду на зниження концентрації уваги та уяви учнів. У зв'язку з цим дослідниця пропонує використовувати при вивченні літератури сторінки коміксів, які введено в підручник із зарубіжної літератури для 5-го класу авторів О. Ісаєвої, Ж. Клименко (Київ: УОВЦ «Оріон», 2019) майже до кожного прозового твору. Серед таких сторінок фрагменти як уже відомих, так і нових, створених спеціально для цього видання [4].

В умовах війни, коли всі учасники освітнього процесу переживають травматичні події й перебувають у довготривалому стресі, актуалізується використання педагогіки здивування, пов'язаної з позитивними емоціями. В одній зі своїх статей ми досліджували особливості використання педагогіки здивування під час вивчення літератури. Зазначимо, що під педагогікою здивування розуміємо систему методів і прийомів навчання, яка ґрунтується на когнітивній емоції здивування й спрямована на активізацію пізнавальної діяльності учнів. Одним із прийомів педагогіки здивування визначили *wow-ефект*, який у навчанні літератури може бути реалізований як подив фактом, літературним твором, методом, освітнім середовищем, особистістю вчителя, власним потенціалом учня [8]. Додамо, що емоційне здивування, яким є також і використання коміксів та графічних романів, виступає як потужний когнітивний тригер, що зменшує тривожність і активізує компенсаторні механізми психіки учнів.

Також варто звернути увагу на стратегію вивчення літератури крізь призму емоційної творчості учнів, яку пропонує О. Ісаєва. Спираючись на позитивний досвід використання емоційної творчості у роботі з дітьми у Терезінському гетто під час Другої світової війни, науковиця зазначає, що цей досвід може бути корисним для сучасних українців, що живуть в умовах війни, адже творча діяльність у кризові періоди не тільки забезпечує емоційну розрядку, а й сприяє глибокій психологічній рефлексії, інтегруючи психотравму в особистий досвід. Серед ефективних прийомів і видів робіт, що допомагають усвідомити та дослідити власні емоції й почуття на основі прочитаних творів, що наводить О. Ісаєва, назвемо такі: ведення особистих щоденників емоцій, думок і вражень на основі прочитаного; малювання галереї почуттів за прочитаним; підготовка інсценізації, театральних постановок як спосіб відчувати і пережити емоції персонажів; створення ілюстрацій на основі емоцій до прочитаного твору; підготовка кардмейкінгу і скрапбукінгів на основі емоцій від прочитаного твору [3].

У вітчизняній методиці викладання літератури комікси/графічні романи вже були предметом дослідження, але лише в межах певної наукової проблематики. Зокрема, О. Ісаєва визначає комікс як креолізований текст, який завдяки поєднанню вербальних і візуальних елементів є потужним засобом активізації читацької діяльності на уроках зарубіжної літератури. Такий підхід враховує візуальний тип сприйняття сучасних учнів, покращує сприйняття й інтерпретацію художніх творів, мотивує до читання [2]. Як зразок креолізованого тексту розглядає комікс й О. Лілік. Науковиця обґрунтовує доцільність використання коміксів на різних етапах уроку української літератури, а також у процесі позакласного читання. На прикладі використання коміксу за повістю І. С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» дослідниця пропонує такі види робіт, як-от часткове створення коміксу за поданим початком та деякими елементами; коментування коміксу; аналіз сюжету, композиції твору, характеристика персонажів на основі коміксу; порівняння зображення героя в коміксі з ілюстраціями до твору; створення комікс-біографії героя; малювання коміксів учнями (індивідуально і в групах) та інші [6, с. 191-193]. Ці види робіт універсальні, їх доцільно застосовувати у роботі з іншими графічними адаптаціями, у тому числі й до творів зарубіжної літератури. Однак кожний комікс/графічний роман, як і художній твір, має свою специфіку, яку варто враховувати і під час вибору методичного інструментарію.

Дослідники звертають увагу й на великі можливості коміксів/графічних романів у розвитку творчих здібностей учнів. Так, В. Бойта висвітлює результати створення замальовок у формі манги до епізодів літературних творів на заняттях у коледжах художньо-естетичного профілю. Серед прийомів і форм роботи з мангами дослідниця пропонує такі: бесіду за створеною мангою, аналіз, дискусію за створеними замальовками. В. Бойта зазначає, що створення замальовок до епізодів літературних творів у формі манги сприяє підвищенню мотивації до навчання та читацької компетентності, формує позитивне ставлення до навчального процесу, забезпечує легкість сприйняття, запам'ятовування та відтворення інформації, стимулює розвиток образного мислення, уяви та ін. [1, с. 211]. Н. Тендітна та Н. Лисенко описують етапи створення та методику використання навчальних коміксів із літератури за допомогою платформи Storyboard That. Дослідниці доводять, що ресурс Storyboard That «є ефективним інструментом для візуалізації текстів, їхньої інтерпретації та інтеграції з цифровими технологіями» [10, с. 29]. Перевагами використання коміксів на уроках літератури, на думку науковиць, є адаптація складних художніх творів до потреб сучасного учня, розвиток критичного й логічного мислення, мовлення, а також інтеграція міжпредметних зв'язків [10, с. 29].

Отже, аналіз методичних розвідок показав, що науковці активно досліджують використання коміксів/графічних романів у навчанні літератури в школі, проте бракує методичних засад застосування коміксів та графічних романів у навчанні зарубіжної літератури в школі, які б визначили функції, критерії добору, класифікацію, рекомендований перелік конкретних коміксів і графічних романів для навчання зарубіжної літератури в школі, методичні прийоми і види робіт з цими творами мистецтва.

Мета дослідження: визначити методичні засади застосування коміксів та графічних романів у навчанні зарубіжної літератури в основній і старшій школі.

Логіка дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

- з'ясувати функції коміксів/графічних романів у контексті шкільної літературної освіти;
- виокремити критерії добору коміксів/графічних романів у навчанні зарубіжної літератури;
- розробити класифікацію коміксів/графічних романів у навчанні зарубіжної літератури в основній і старшій школі;
- навести приклади конкретних коміксів/графічних романів, які доцільно використовувати в навчанні зарубіжної літератури в школі;
- запропонувати методичні прийоми і види робіт з досліджуваними творами мистецтва.

Методи дослідження. У процесі підготовки й проведення дослідження було використано такі теоретичні і емпіричні методи, як аналіз і синтез культурологічних, літературознавчих, педагогічних і методичних джерел; узагальнення наукових ідей зарубіжних та українських дослідників про природу

й освітній потенціал коміксів/графічних романів; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду вчителів щодо використання коміксів/графічних романів в освітньому процесі; спостереження за навчальною діяльністю учнів у процесі вивчення зарубіжної літератури в основній і старшій школі під час війни; метод педагогічного моделювання навчального процесу і прогнозування його результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Яскравість образів, емоційність, конкретність, інформативність, динамічність, поєднання вербальних і візуальних засобів, потужна комунікативна функція – це ознаки коміксів/графічних романів, що визначають їхній значний освітній потенціал. Для ефективної інтеграції коміксів/графічних романів у процес навчання літератури в школі, педагогу варто усвідомлювати функції цих медіа.

У контексті шкільної літературної освіти комікси/графічні романи можуть виконувати такі *функції*: *популяризаторська* (повідомлення про наявність графічної адаптації за літературним твором як факту його популярності і сучасного звучання); *мотиваційна* (стимулювання читацької активності через динамічний наратив і привабливий візуальний ряд); *пізнавальна* (повідомлення нових знань про культуру, науку, історію); *компенсаторна* (відтворення історичного та культурного контексту епохи, психології героїв твору-першоджерела через візуальні ряд і мову); *комунікативна* (встановлення діалогічної взаємодії «автор/художник – текст – читач»); *емоційна* (забезпечення оперативного емоційного відгуку на зміст твору); *інтерпретаційна* (створення умов для поглиблення й розширення учнівських інтерпретацій твору-першоджерела); *терапевтична* (зниження психоемоційної напруги та сприяння самоідентифікації через проєкцію власного досвіду на художні образи); *розвивальна* (розвиток когнітивних навичок, креативного й критичного мислення, творчих здібностей, медіаграмотності); *виховна* (виховання естетичного смаку, свідомого споживання медіаконтенту).

Сьогодні існує чимало коміксів і графічних романів, насамперед, графічних адаптацій літературних творів, які можна використовувати в освітньому процесі. Щоб комікс/графічний роман став дієвим інструментом розвитку читацької компетентності учнів, а не просто розвагою, він має відповідати певним вимогам. Спираючись на працю О. Лілік [6], виокремили критерії добору коміксів/графічних романів у навчанні зарубіжної літератури, об'єднавши їх у дві групи: художньо-естетичні й психолого-педагогічні критерії. *Художньо-естетичні критерії*: актуальність тематики і проблематики; літературна цінність сценарію; майстерність адаптації протексту та/або перекладу коміксу/графічного роману; естетична довершеність візуального ряду; єдність і взаємодоповнюваність тексту і зображення. *Психолого-педагогічні критерії*: доступність для вікового сприйняття учнів; велика сила впливу на учнів; пізнавальна цінність; дидактична доцільність; пошуково-дослідницький і креативний потенціал.

Комікси/графічні романи у навчанні зарубіжної літератури доречно використовувати як на уроках, так і в позакласній роботі, також можна їх рекомендувати учням для самостійного читання. Для уроків доречніше обирати окремі епізоди цих творів, а у позакласній роботі, наприклад, під час засідання літературного клубу, можна попрацювати з коміксом/графічним романом у повному обсязі.

Аби навчання зарубіжної літератури з коміксами/графічними романами було ефективним, варто залучати різні види цих творів. Нами була розроблена така *класифікація коміксів/графічних романів у навчанні літератури в школі*:

1. Видання про читання і читачів. Такі твори відносимо до металітературних коміксів, оскільки головне в них не стільки сюжет, скільки психологія сприйняття тексту, роль книги й читання в житті людини. Комікси про читання і читачів рекомендуємо використовувати на вступних та/або заключних уроках літератури в навчальному році або під час позакласного читання. Серед таких творів назовемо: комікс Деббі Тан «Книжки – то любов» (пер. з англ. Марини Дубини, К.: «РМ», 2024), комікс Гранта Снайдера «Зізнання книголюба» (пер. з англ. Марини Дубини, К.: «РМ», 2021), збірку коміксів Тома Голда «Печемо з Кафкою» (пер. з англ. Геннадія Шпака, К.: «Видавництво», 2019). Стисло представимо названі комікси й опишемо можливу методику роботи з ними.

Комікс Деббі Тан «Книжки – то любов» – це збірка автобіографічних стрипів із нелінійною структурою. Авторка рефлексує над ключовими аспектами бібліофільства, висвітлюючи соціокультурний досвід читачів: відвідування книгарень, планування читання та формування емоційного затишку. Дидактична цінність цього твору полягає в його фрагментарності, що дозволяє використовувати окремі епізоди на уроках літератури без порушення загальної логіки сприйняття тексту. На основі коміксу доцільно запропонувати такі види робіт: завдання «Оживи діалог» (написати внутрішній монолог героїні на основі одного з німих кадрів коміксу), написання відгуку-стилізації (створити візуальний відгук на комікс у стилі Деббі Тан для шкільних соціальних мереж), створення епізоду коміксу «Мій читацький день» (намалювати 3-4 кадри про власну кумедну звичку, пов'язану з читанням і книгами), укладання «Карти читацьких уподобань» (створити власні списки «Книжок, що змінили мене», оформлюючи їх елементами коміксу), проведення бесіди або підготовка есе «Чому ми читаємо?» тощо. Залучення цього коміксу сприятиме актуалізації рефлексії власного читацького досвіду учнів, розвитку їхньої емоційної сфери та формуванню стійкої внутрішньої мотивації до читання.

У гумористичному коміксі Гранта Снайдера «Зізнання книголюбів» проаналізовано еволюцію читацького досвіду: від дитячого захоплення книгами до формування сталих читацьких звичок та особливостей психології творчості письменника. В якості матеріалу для роботи на уроці рекомендуємо обрати такі епізоди коміксу: «Книжка майбутнього», «Моя полиця», «Етапи читання», «Маніфест читача». Доцільно звернутися і до назви коміксу: обговорити сенс назви, порівняти назву коміксу в оригіналі та українському перекладі. Так, оригінальна назва коміксу Гранта Снайдера «I Will Judge You by Your Bookshelf» (дослівний переклад: «Я судитиму про вас за вашою книжковою полицею») відсилає до англійського прислів'я «Don't judge a book by its cover» («Не суди про книгу за її обкладинкою»), але звучить іронічно, бо Снайдер перевертає сенс ідіоми, натякаючи, що домашня бібліотека розповідає про людину більше, ніж її слова. Доцільно спитати в учнів: Який сенс, на вашу думку, Г. Снайдер закрив у назву свого коміксу? Яка назва коміксу, мовою оригіналу чи в українському перекладі, вам більше імпонує? Чому? Також доречно порівняти «Маніфест читача» Гранта Снайдера з «Правами читача» Данієля Пеннака, що проілюстровані Квентіном Блейком. Рекомендуємо організувати книжкові дебати за коміксом й обговорювати на теми, які порушує автор у своєму творі (як-от «Паперова книга vs електронна книга» або «Чи соромно не дочитувати книжки»). Або створити власний міні-комікс про свою книжкову полицю чи прочитану за тиждень книгу, або написати листа автору коміксу (лист-відповідь на одне із запитань автора, наприклад, «Чому ми купуємо книжки, які не читаємо?»).

Наприкінці 11-го класу рекомендуємо запропонувати учням для читання збірку коміксів Тома Голда «Печемо з Кафкою». Звертаємо увагу старшокласників, що назва твору є іронічною метафорою, яка висміює зіткнення класичної літератури з поп-культурою та споживацтвом. Поєднання Франца Кафки як символу похмурого екзистенціалізму з побутовим процесом випікання створює ефект абсурду й гротеску. Яскравим прикладом є епізод, де спроба письменника спекти пиріг завершується візуалізацією «екзистенційного жаху». Цей комікс є дієвим матеріалом для руйнування літературних штампів та аналізу специфіки модерністської прози. У збірці чимало інших цікавих епізодів, які рекомендуємо використати на уроці літератури, наприклад, «Наші любі втрачені книжки», «Програмний твір», «Мій новий роман доступний у таких форматах» тощо. Ця книга демонструє потенціал інтелектуального гумору – крізь призму коротких коміксів Т. Голд рефлексує над бібліофілізмом, літературними штампами та психологією письменницької праці. Через іронічну оповідь автор викриває соціокультурні стереотипи книжкового середовища, що дозволяє використовувати комікс як матеріал для розвитку критичного мислення учнів. Працюючи з коміксом Т. Голда на уроці літератури, доцільно обговорити такі питання: «Чому саме Кафка став головним героєм назви збірки? Які риси його творчості автор піддає іронії?» або «Чи є гумор над класикою виявом неповаги, чи це спосіб зробити літературу «живою» і сучасною?». Доречним буде і творче завдання – переписати один із коміксів Т. Голда у формі короткого філософського есе. Презентація творчості Ф. Кафки через призму інтелектуального гумору, графічних адаптацій та інтернет-мемів руйнує психологічні бар'єри у вивченні складних текстів. Такий підхід наближає класичну спадщину до соціокультурного досвіду учнів та активізує їхній читацький інтерес.

2. *Графічні романи про письменників*. Це графічні романи, які присвячені життю і творчості письменників. Окремі епізоди можна використати під час розповіді про письменника на етапі підготовки до сприйняття художнього твору або на підсумковому етапі, коли життя і творчість письменника (після прочитання його твору) будуть осмислюватися на новому, більш глибокому рівні. Можемо порекомендувати такі графічні романи про зарубіжних письменників: *про Оскара Вайльда* (Vitiello T., Cascione L. Oscar Wilde – die Comic-Biografie. München : Knesbeck Verlag, 2021. 128 s.), *про Джорджа Орвелла* (Christin P., Verdier S. Orwell. London : SelfMadeHero, 2020. 160 p.), *про Альбера Камю* (Lenzini J., Gnoni L. Camus : entre justice et mère. Paris : Futuropolis, 2020. 112 p.).

3. *Комікси і графічні романи, які ілюструють культурно-історичний контекст епохи*. Це можуть бути твори, які розповідають про історичні події, національну культуру, видатних людей тощо. Як правило, вони не пов'язані з твором, що вивчається, але інформація, яка в них висвітлюється, виконує роль фонових знань та, візуалізуючи ті чи інші явища культури, сприяє кращому сприйняттю художнього твору. Наприклад, при вивченні «Крадійки книжок» М. Зузака, слушно буде звернутися до графічного роману А. Шпігельмана «Маус. Сповідь уцілілого» (пер. з англ. Ярослави Стріхи, К.: «Видавництво», 2020). Це визнаний у всьому світі твір про Голокост і на теперішній час – єдиний комікс, удостоєний Пулітцерівської премії. «Маус. Сповідь уцілілого» – автобіографічний твір, у якому автор, відомий нью-йоркський художник Арт Шпігельман, розповідає, як його батьки, польські євреї, пережили свого часу Голокост. Використання антропоморфних образів (євреї – миші, нацисти – коти) дозволило автору дистанціюватися від прямого реалізму, щоб глибше передати трагедію. Графічний роман А. Шпігельмана «Маус. Сповідь уцілілого» перетворив Голокост на об'єкт візуального мистецтва, доступний для розуміння новому поколінню читачів, а в культурі коміксів Голокост став темою, яка остаточно довела серйозність цього мистецтва. Розглядаючи на уроках літератури окремі епізоди

цього графічного роману, учні зможуть не тільки відзначити чимало перегуків «Мауса» А. Шпігельмана із «Крадійкою книжок» М. Зузака, а й розширити свої знання про Голокост.

4. *Графічні адаптації літературних творів.* Дидактична цінність графічних адаптацій літературних творів полягає в тому, що вони гарно передають фабулу твору-першоджерела, характеристики героїв, настроїв твору. Успішно зображується психологія героїв, у тому числі підсвідоме – сни, спогади, марення. Оскільки адаптація передбачає трансформацію тексту (скорочення, візуалізацію, динаміку), це створює широке поле для порівняння з першоджерелом і поглиблення інтерпретаційної компетентності учнів. Доцільно порівняти графічну адаптацію з першоджерелом за такою схемою: Що збережено, вилучено чи змінено? Що доповнено/конкретизовано візуально? Яка мета цих трансформацій? Для використання на уроках зарубіжної літератури ми рекомендуємо такі графічні адаптації: за поемою Гомера «Одісея» (The Odyssey: A Graphic Novel. Gareth Hinds (Author/Illustrator). Candlewick Press, 2010. 256 p.), за поемою Данте «Божественна комедія» (Dante Shinkyoku. Go Nagai (Author/Illustrator). Kodansha. Vol. 1 (Inferno), 1994. 251 p.), за трагедіями В. Шекспіра «Ромео і Джульєтта» (Manga Shakespeare: Romeo and Juliet. William Shakespeare (Author), Richard Appignanesi (Author), Sonia Leong (Artist). SelfMadeHero, 2007. 209 p.) і «Гамлет» (Manga Shakespeare: Hamlet. William Shakespeare (Author), Richard Appignanesi (Author), Emma Vieceli (Artist). SelfMadeHero, 2007. 208 p.). Варто зазначити, що чимало графічних адаптацій творів зарубіжної літератури перекладено українською, серед них звернемо увагу на такі: Сфар Ж., Фіндакли Б. Маленький принц (за твором Антуана де Сент-Екзюпері). Графічний роман /пер. з фр. Яреми Кравця. Львів: Леопольд, 2020. 112 с.; Орвелл Дж., Кост К. 1984. Графічний роман /пер. з фр. Катерини Пітик. Харків: Віват, 2022. 240 с.; Бредбері Р., Гемілтон Т. 451° за Фаренгейтом. Графічний роман /пер. з англ. Ярослава Губарева. Харків: ВД «Фабула», 2025. 160 с.

5. *Освітні комікси.* В освітньому процесі використовуються як комікси професійних авторів, так і комікси, спеціально створені педагогами або на їхнє замовлення. Такі комікси називають навчальними, дидактичними, освітніми. На нашу думку, найбільш доречним є термін *освітній комікс*, оскільки він охоплює не лише навчання, а й розвиток, виховання та соціалізацію учнів. *Освітній комікс* – інноваційний навчальний інструмент, що використовує засоби і форму коміксу (ілюстрації, текст, розкадрування) з освітньою метою. Коміксна подача інформації перетворює складні теми на захопливі сюжети, сприяючи кращому засвоєнню знань, розвитку критичного мислення, мотивації до навчання. В. Юрженко зазначає, що комікс – це не просто зручна форма передачі інформації, а принципово новий технологічний підхід до навчання. Вибудовування змістових фреймів допомагає учню опанувати ключову навичку – вміння виділяти головне. Це перетворює навчання на свідомий процес: замість механічного зазубрювання учень вчиться мислити, самостійно здобувати знання та ефективно засвоювати навички [11, с. 169]. «Коміксування» (термін В. Юрженка [11]) навчального матеріалу сьогодні активно використовується в початковій школі, але й у шкільній практиці навчання зарубіжної літератури вже накопичено певний досвід. Так, творча група вчителів з Донеччини під керівництвом С. Гарної створює освітні комікси, які спеціально адаптовані під шкільну програму із зарубіжної літератури. Педагоги розробляють комікси, які фокусують увагу учнів на ключових моментах навчального матеріалу. Наприклад, учням пропонуються епізоди коміксу з порожніми баблами, де потрібно вписати текст, який би характеризував персонажа або розповідав про письменника. Результати своєї роботи учасники творчої групи С. Гарна та В. Козієва представили у майстер-класі «Комікс як спосіб мотивації учнів до читання» (<https://www.youtube.com/watch?v=khEBldhmCNw>) під час IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах» (27 квітн. 2023 р.), модератором якого була авторка статті.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отож, методичні засади застосування коміксів та графічних романів у навчанні зарубіжної літератури в основній і старшій школі визначають основу інтеграції цих творів у шкільну літературну освіту і передбачають такі складові, як-от функції, критерії добору, класифікацію коміксів/графічних романів у навчанні зарубіжної літератури, методичні прийоми і види робіт з цими творами мистецтва.

Методика використання коміксів/графічних романів у навчанні зарубіжної літератури в школі ґрунтується на врахуванні їхньої унікальної природи. Будучи складними мультимодальними текстами, де вербальний та візуальний компоненти перебувають у тісній взаємодії, комікси/графічні романи не лише посилюють читацький інтерес, а й виступають дієвим інструментом формування інтерпретаційної компетентності, розвитку критичного мислення та емпатії учнів.

Для шкільної літературної освіти важливе значення має професійна готовність педагога до інтеграції коміксів/графічних романів у освітній процес. Ефективність цього процесу залежить від усвідомлення вчителем специфічних функцій зазначених медіа та дотримання критеріїв добору цих творів для навчання. Розроблені авторська класифікація коміксів/графічних романів, а також методичні рекомендації покликані оптимізувати роботу вчителя, мінімізувати ризики стихійного використання цих творів у навчанні та переосмислити традиційну методику викладання зарубіжної

літератури в школі, яка б урахувала візуальний тип сприйняття і травматичний досвід українських школярів.

Подальший науковий пошук полягає в укладанні докладного рекомендованого переліку графічних адаптацій літературних творів, а також у проєктуванні методичних рекомендацій щодо інтеграції цих медіа в процес вивчення художнього твору з урахуванням етапів його вивчення.

Конфлікт інтересів. Авторка заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Дослідження не отримувало зовнішнього фінансування.

Доступність даних. Це дослідження не передбачало використання окремих наборів даних.

Використання засобів штучного інтелекту (ШІ). Під час підготовки цієї роботи авторка не використовувала інструменти штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Бойта В. Створення манг на заняттях із літератури у коледжах художньо-естетичного профілю. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобиц. держ. пед. ун-ту імені Івана Франка. Дрогобиц. : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 66, т. 1. С. 208–213. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-1-32>
2. Ісаєва О. Креолізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності : відеолекція. YouTube. 2015. URL: https://www.youtube.com/watch?v=V1j_ja9sQo.
3. Ісаєва О. Стратегія вивчення літератури крізь призму емоційної творчості учнів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія*. 2025. № 10. <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2025-10-05-01>
4. Клименко Ж. В. Як запобігти ретравматизації школярів, викладаючи літературу? *Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (15 груд. 2022 р.) / за заг. ред. Н. Р. Грицак. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 11–18. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/28271>
5. Колесник О. С. Поетика графічного роману: синтез мистецтв та транспозиції. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури* : зб. наук. пр. Вип. XXXI. Київ : Міленіум, 2013. Вип. 31. С. 301–307. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apitphk_2013_31_43
6. Лілік О. О. Особливості використання коміксів на уроках української літератури. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент* : зб. наук. пр. / Арт акад. сучас. мистец. ім. С. Далі, Ін-т ПТО НАПН України. Київ : Вид-во Людмила, 2021. Вип. 17. С. 185–197. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/7741>
7. Макклауд С. Зрозуміти комікси. Невидиме мистецтво / пер. Ярослави Стріхи. Київ : Рідна Мова, 2019. 224 с.
8. Мельник А. О. Педагогіка здивування або про Wow-ефект на уроках літератури. *Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (28 січ. 2025 р.) / за заг. ред. Н. Р. Грицак. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. С. 51–55. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36229>
9. Підпригора С. Українська експериментальна проза XX – початку XXI століть: «неможлива» література : монографія. Миколаїв : Іліон, 2018. 392 с.
10. Тендітна Н. М., Лисенко Н. В. Навчальні комікси при вивченні художніх творів у ЗЗСО та ЗВО за допомогою ресурсу Storyboard That: методика створення та специфіка використання. *Інноваційна педагогіка*. 2025. Вип. 84. Т. 2. С. 29–32. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/84.2.4>
11. Юрженко В. «Коміксування» змісту навчального процесу: позитивні чи негативні тенденції для розвитку технологій освітньої діяльності? *Біоресурси і природокористування*. 2015. Т. 7. № 1–2. С. 165–170. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bio/article/viewFile/6392/6285>
12. Barbre J. O. III, Carroll J., Tolbert J. Comic Literature and Graphic Novel Uses in History, Literature, Math, and Science. *Sequential Art Narrative in Education*. 2022. Vol. 2, iss. 7. Art. 3. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/sane/vol2/iss7/3>.
13. Baetens J., Frey H. The Graphic Novel : an Introduction. Cambridge : Cambridge University Press, 2015. 286 p.
14. Hedman C., Magnusson U. Dialoguing on a Graphic Novel in the Language Learning Classroom with Upper Secondary School Students. *Nordic Journal of Literacy Research*, 2024. Vol. 10(1), P. 101–123. <http://doi.org/10.23865/njlr.v10.5337>
15. Kachorsky D., Reid S. Teaching with Comics for the First Time: Traditional Literacy and Non-Traditional Texts in Content Area Classrooms. *Study & Scrutiny: Research on Young Adult Literature*. 2022. Vol. 5, № 2. P. 291–322. <https://doi.org/10.15763/issn.2376-5275.2025.7.1.291-322>

References

1. Boita V. Stvorennia mang na zaniattiakh iz literatury u koledzhakh khudozhno-estetychnoho profiliiu. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk* : mizhvuz. zb. nauk. pr. molodykh vchenykh Drohobyts. derzh. ped. un-tu imeni Ivana Franka. Drohobyts. : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2023. Vyp. 66, t. 1. S. 208–213. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-1-32> (in Ukrainian).
2. Isaieva O. Kreolizovanyi tekst na urokakh svitovoi literatury yak faktor aktyvizatsii chytatskoi diialnosti : videolektsiia. YouTube. 2015. URL: https://www.youtube.com/watch?v=V1j_ja9sQo (in Ukrainian).
3. Isaieva O. Stratehiia vyvchennia literatury kriz pryzmu emotsiinoi tvorchosti uchniv. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: pedahohika ta psykholohiia*. 2025. № 10. <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2025-10-05-01> (in Ukrainian).

4. Klymenko Zh. V. Yak zapobihy retransmatyzatsii shkoliariv, vykladaiuchy literaturu? *Tendentsii i perspektyvy vyvchennia literatury u serednii i vyshchii shkolakh* : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (15 hrud. 2022 r.) / za zah. red. N. R. Hrytsak. Ternopil : TNPU im. V. Hnatiuka, 2022. S. 11–18. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/28271> (in Ukrainian).
5. Kolesnyk O. S. Poetyka hrafichnoho romanu: syntez mystetstv ta transpozytsii. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury* : zb. nauk. pr. Vyp. XXXI. Kyiv : Milenium, 2013. Vyp. 31. S. 301–307. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apitphk_2013_31_43 (in Ukrainian).
6. Lilik O. O. Osoblyvosti vykorystannia komiksiv na urokakh ukrainskoi literatury. *Mystetska osvita: zmist, tekhnolohii, menedzhment* : zb. nauk. pr. / Art akad. suchas. mystets. im. S. Dali, In-t PTO NAPN Ukrainy. Kyiv : Vyd-vo Liudmyla, 2021. Vyp. 17. S. 185–197. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/7741> (in Ukrainian).
7. Makklaud S. Zrozumity komiksy. Nevydyme mystetstvo / per. Yaroslavy Strikhy. Kyiv : Ridna Mova, 2019. 224 s.
8. Melnyk A. O. Pedahohika zdyvuvannia, abo pro wow-efekt na urokakh literatury. *Tendentsii i perspektyvy vyvchennia literatury u serednii i vyshchii shkolakh* : materialy III Vseukr. nauk.-prakt. konf. (28 sich. 2025 r.) / za zah. red. N. R. Hrytsak. Ternopil : TNPU im. V. Hnatiuka, 2025. S. 51–55. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36229> (in Ukrainian).
9. Pidopryhora S. Ukrainska eksperymentalna proza XX – pochatku XXI stolit: «nemozhlyva» literatura : monohrafiia. Mykolaiv : Ilion, 2018. 392 s. (in Ukrainian).
10. Tenditna N. M., Lysenko N. V. Navchalni komiksy pry vyvchenni khudozhnikh tvoriv u ZZSO ta ZVO za dopomohoiu resursu Storyboard That: metodyka stvorennia ta spetsyfika vykorystannia. *Innovatsiina pedahohika*. 2025. Vyp. 84. T. 2. S. 29–32. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/84.2.4> (in Ukrainian).
11. Iurzhenko V. «Komiksuvannia» zmistu navchalnoho protsesu: pozytyvni chy nehatyvni tendentsii dlia rozvytku tekhnolohii osvითnoi diialnosti? *Bioresursy i pryrodokorystuvannia*. 2015. T. 7. № 1–2. S. 165–170. URL: <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bio/article/viewFile/6392/6285> (in Ukrainian).
12. Barbre J. O. III, Carroll J., Tolbert J. Comic Literature and Graphic Novel Uses in History, Literature, Math, and Science. *Sequential Art Narrative in Education*. 2022. Vol. 2, iss. 7. Art. 3. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/sane/vol2/iss7/3>
13. Baetens J., Frey H. The Graphic Novel : an Introduction. Cambridge : Cambridge University Press, 2015. 286 p.
14. Hedman C., Magnusson U. Dialoguing on a Graphic Novel in the Language Learning Classroom with Upper Secondary School Students. *Nordic Journal of Literacy Research*. 2024. Vol. 10, № 1. P. 101–123. <http://doi.org/10.23865/njlr.v10.5337>
15. Kachorsky D., Reid S. Teaching with Comics for the First Time: Traditional Literacy and Non-Traditional Texts in Content Area Classrooms. *Study & Scrutiny: Research on Young Adult Literature*. 2022. Vol. 5, № 2. P. 291–322. <https://doi.org/10.15763/issn.2376-5275.2025.7.1.291-322>

/ Матеріал надійшов до редакції: 18.04.2026 р. / Прийнято до друку: 30.05.2026 р. / Опубліковано: 30.06.2026 р. /

